

**Op zoek naar de onderliggende
beeldvorming van het Woord
in Johannes' proloog (1:1-18)**

Een leesexperiment

Uitgangspunten bij onderhavig leesexperiment

“Op het spoor komen van de impliciete beeldvorming van het Woord in de proloog van het Johannesevangelie (1:1-18)”

1. De gebruikelijke beeldvorming van het Woord in de proloog, die in het christendom als evident wordt gezien, is gebaseerd op de traditionele inleidingsproblematiek, theologie en exegese.
2. Betreffende beeldvorming zou misschien later op Johannes' initiële beeldvorming van het Woord zijn aangebracht. Een vorm van adaptatie of herinterpretatie (oftewel recontextualisering).
3. Genoemd idee lijkt m.i. de uitdaging waard ongeacht het wel of geen bijval oplevert. Stelt Oscar Wilde niet heel bout dat “een idee dat niet gevaarlijk is, verdient het niet om een idee te worden genoemd”?

4. Het experiment is **niet polemisch noch apologetisch** van opzet.

Aanvullingen, aanpassingen en correcties **zijn erg welkom**. Exegese hoort men m.i. niet in z'n eentje uit te voeren.

5. Randvoorwaarden

a. de tekst van proloog **synchroon lezen** als een verhaal (zonder de input van allerlei inleidingsvragen)

b. **geen** gebruik van de **vervolgkennis** in 1:19-21:25

c. **los van** traditionele christelijke leerstellingen en dogma's

d. **buiten de beschouwing** van de rabbijnse teksten en gedachtengoed

e. **met veronachtzaming** van Griekse literatuur en filosofieën

f. louter de tekst aan het woord laten m.b.v. **een maximale close-reading** binnen **het leesdomein** van de Hebreeuwse (BHS) en Griekse (LXX) Bijbel.

g. **zeer compacte presentatie** vanwege het toegewezen tijdslot

6. Aanname

Johannes richt zich in eerste instantie tot **een joods synagogaal publiek** in het toenmalige Joodse land dat **met beide Bijbels vertrouwd** was. Gemakshalve worden zij aangeduid met 'Johannes' synagogale lezers'

7. Methode

Een close reading van het verhaal a.d.h.v. drie soorten **leestechnieken**

A. talig lezen (m.i.v. Flussers filologische methode) → cursorisch (stap voor stap)

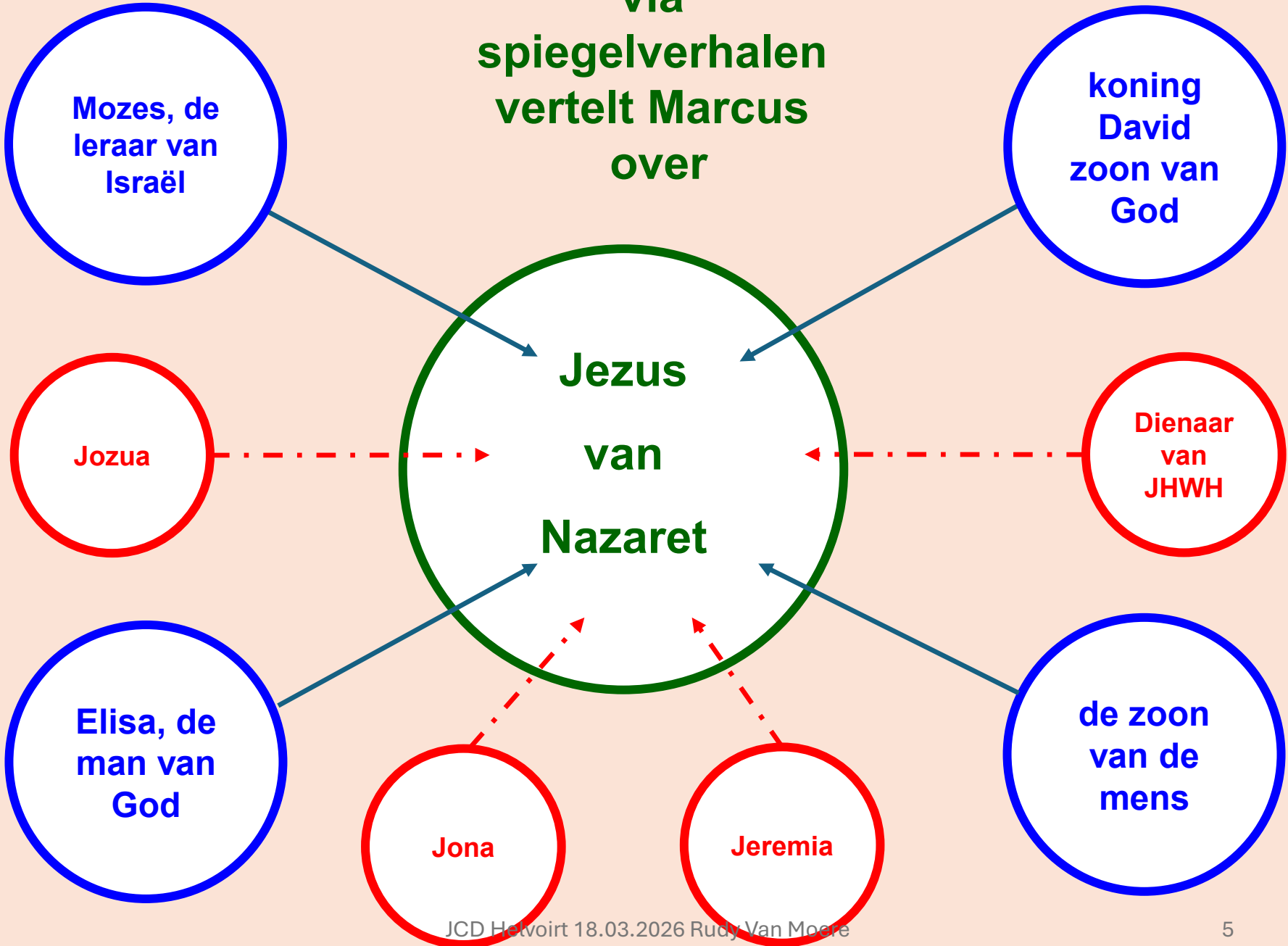
B. literair lezen (louter synchronisch) → correlatieve insteek

C. intertekstueel lezen (binnen genoemd leesdomein) → retrograde lezen m.b.v. associatieve en allusieve links en retroactieve terugleeskoppelingen

8. Voornemen

Het realiseren van **een cognitieve beeldvorming** met **een minimale subjectiviteit** en een **maximale tekstuele objectiviteit**. Kortom: het reduceren van het eigen perspectief en vooroordelen met in gedachte Mark Twains motto: '**Het is niet wat ik niet begrijp dat mij verontrust, maar wat ik wel begrijp**'

**via
spiegelverhalen
vertelt Marcus
over**

Een voorbeeldverhaal in drie leesrondes

De ongeneeslijke vrouw in Marcus 5:25-34

Eerste leesronde: lezen zoals het er staat

Tweede leesronde: associatief lezen dankzij voorkennis

Derde leesronde: allusief lezen dankzij voorkennis

I. Eerste leesronde:

het verhaal lezen **zoals het er staat**

De lezer kan concluderen dat:

Jezus een wonderlijke genezer is

van een ongeneeslijke zieke vrouw

II. Tweede leesronde

Het verhaal associatief lezen

De voorkennis van de synagogale lezer stuurt hem / haar om associërend te lezen. Hieruit kan hij of zij kan er uit afleiden dat:

- 1) Jezus is **als Elisa**: de wonderlijke genezer van een ongeneeslijke Naäman (2 Koningen 5)
- 2) dat Jezus retroactief evenals Elisa **als een profeet** en **als 'man van God'** wordt gepresenteerd

III. Derde leesronde

Het verhaal **allusief lezen**

De voorkennis van de synagogale lezer helpt in het verhaal **indirecte verwijzingen – zoals woord- en toespelingen (allusies) – te ontwaren.**

Daaruit kan hij concluderen dat:

1) **de ongeneeslijke vrouw** symbool staat voor de **figuurlijke vrouw Juda, die JHWH geneest en vergeeft**

2) **Jezus** blijkt Israëls verbondsgod **JHWH te vertegenwoordigen**

De proloog lezen als een verhaal in drie leesrondes

Eerste leesronde:

Het verhaal lezen zoals het er staat

1. **Talig lineair lezen** van voren naar achteren (z. geleidelijk laten informeren)
2. **Colometrische presentatie: 49 enkelvoudige korte zinnen** (leeseenheden)
3. **Aannames parkeren en spellend lezen**

1. Talig lineair lezen van voren naar achteren (z. geleidelijk laten informeren)

In het begin was het Woord (1a)

en het Woord was bij God (1b)

en God was het Woord (1c)

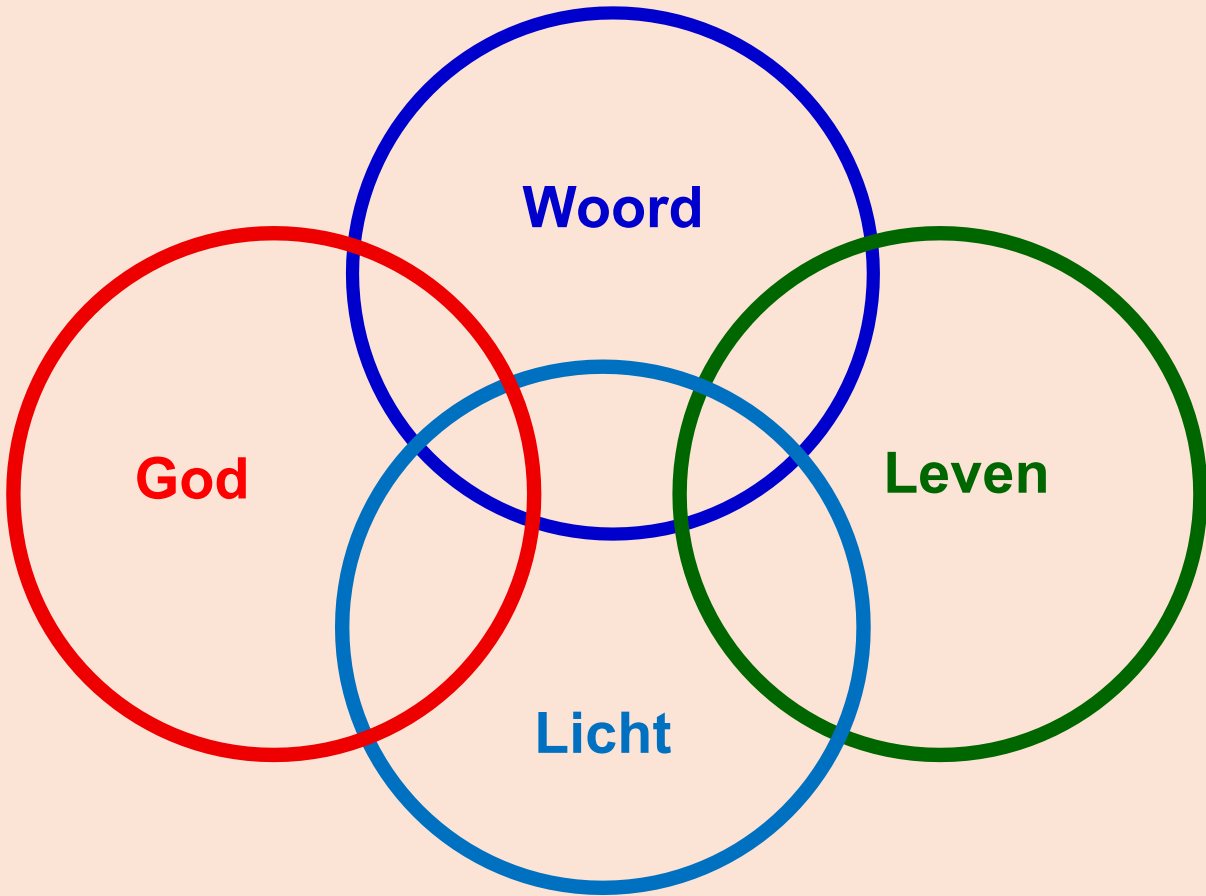

dat was in het begin bij God

Colometrische presentatie van Johannes' proloog - NBG* - WHO - Delitzsch

- 1 In het begin was het Woord,
b en het Woord was bij God
c en God was het Woord
2 Dit was in het begin naast God.
3 Alle dingen zijn door het Woord geworden
b en zonder dit is geen ding geworden,
c dat geworden is.

1α	Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος	בְּרֵאשִׁית הָיָה הַדְּבָר	1
β	καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν	וְהַדְּבָר הָיָה אֶת-הָאֱלֹהִים	b
χ	καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος	: וְאֱלֹהִים הָיָה הַדְּבָר	c
2	οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν	הוּא הָיָה בְּרֵאשִׁית אֶצְל הָאֱלֹהִים:	2
3	πάντα δι αὐτοῦ ἐγένετο	נְהִיָּה עַל-יָדוֹ	3
β	καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο	הַכֹּל -	-
χ	οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν	וּמִבְּלַעֲדָיו לֹא נְהִיָּה	b
		כֹּל-אֲשֶׁר נְהִיָּה	c

De proloog lezen als een verhaal 2

Tweede leesronde: volledig overzicht

1. Correlatief literair lezen van achteren (1:18) naar voren (1:1)
2. Woordherhalingen fungeren als sleutelwoorden of gidswoorden:
 - 7x God – licht – geworden
 - 4x Woord – getuigen – ontvangen – goedheid
 - 3x mensen
3. Overlappende of gedeeltelijk samenvallende woorden en / begrippen
 - met elkaar verbonden en soms met elkaar verweven.

Woord – God – Leven – Licht (venndiagram)
4. Compositie
 - concentrische compositie ABCXC'B'A'?
 - of een ringcompositie ABCDD'C'B' A'?

Compositie van Johannes 1:1-18

- A.** Het woord bij God als licht voor de mensen in de duisternis 1-5
- B.** Johannes getuigde van het licht om erop te vertrouwen 6-8
- C.** Het waarachtige licht kwam in de wereld. Die erkende het niet 9-10
-
- D.** Dat (licht) kwam naar de zinnen. Zij aanvaardden het niet 11
- D'** Zij die het wel aanvaardden zijn uit God geboren kinderen 12-13
-
- C'** Het woord werd vlees en hij / het kwam onder ons. Wij zagen de glorie als van de/het eigene van een vader, vol goedheid en trouw 14
- B'** Johannes getuigde van de door Mozes gegeven thora en de door Jezus Christus geworden goedheid en trouw 15-17
- A'** Niemand heeft ooit God gezien.
De/het eigene bij de vader deed hem kennen. 18
-

De proloog lezen als een verhaal 3

Derde leesronde: lezen binnen het leesdomein

1. Intertekstueel lezen van Johannes' proloog

- met een beroep op **de voorkennis** van **de vooronderstelde synagogale lezers**
- die kan zich uitstrekken over **de hele Hebreeuwse (BH) en Griekse Bijbel (LXX)**
- met het behulp van het geactiveerde geheugen
- spotten van **analoge gegevens** (déjà-lu elementen) via **indicatoren**
- ontwaren en coderen van **zin- of toespelingen** (allusies e.d.)

2. **Onderzoeken en benutten** van **opgemerkte overeenkomsten**

- vergelijken, selecteren en identificeren
- **connectoren vaststellen**
- terug naar het beginverhaal en dat dan **retroactief duiden**

3. Kortom: **een procesmatige leesoefening** van

- herkennen, vergelijken en afwegen van herhalingen
- vaststellen van **de intertekst of bronteksten**

***Het verhaal van Johannes' proloog in drie leesrondes
met focus op drie moeilijk te begrijpen zinnen***

- 1. In het begin was het Woord bij God en God was het Woord**
- 2. Het Woord werd vlees en zette zijn tent neer onder ons**
- 3. Niemand heeft ooit God gezien, maar ... bij de borst van de Vader ...
heeft hem doen kennen**

Oorzaak?

Onvoldoende voorkennis van de huidige lezer

van het tekstueel erfgoed van de Hebreeuwse en Griekse Bijbel

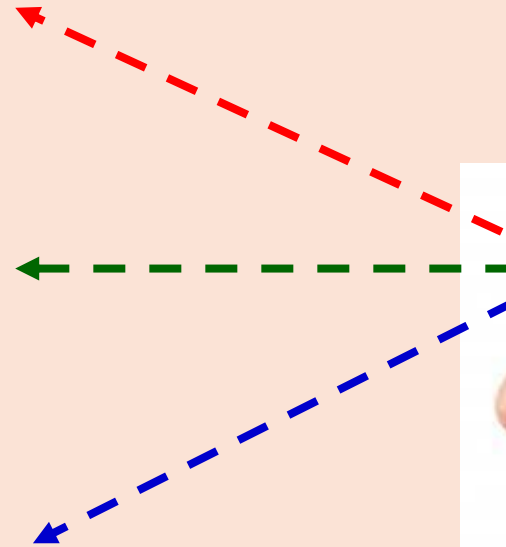
Eerste leesronde

**In het begin was het Woord
bij God**

**Het Woord werd vlees en
zette zijn tent neer onder ons**

**Niemand heeft ooit God
gezien, maar ... bij de borst
van de Vader ... heeft hem
doen kennen**

**de lezer
van nu
leest**

**wat
hij ziet**

Het accumulerend verband helpt de lezer bij 1:1

In het begin was het Woord (1a)

en het Woord was bij God (1b)

en God was het Woord (1c)

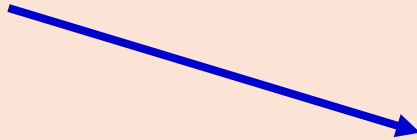
dat was in het begin bij God

Het accumulierend verband helpt de lezer bij 1:14

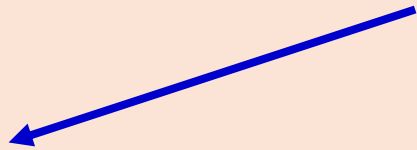
14a **Het Woord** is vlees geworden

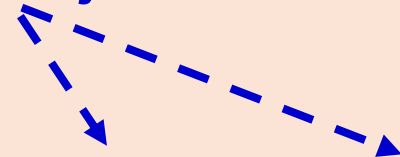
14b en hij / **het verbleef** (in een tent) onder ons

14c en **wij zagen** de heerlijkheid van hem / ervan,

14d een heerlijkheid als van **het eigene** van een vader,

14e vol van goedheid en trouw.

Bijbelvertalingen van 1:14d

Hoe begrijpen **Johannes' lezers** de Griekse woordgroep 'ho monogenous para patros' ? In moderne bijbelvertalingen wordt Johannes 1:14d soms heel verschillend weergegeven:

- 1) een heerlijkheid als *van de eniggeborene van de* Vader (NBG, LEI)
- 2) een heerlijkheid als *van de eniggeboren zoon van de* Vader (LUV),
- 3) de heerlijkheid *van de enige zoon van de* Vader (LSG,TOB,RSV,EIN)
- 4) de heerlijkheid die hij *van zijn Vader* ontvangt als *de enige zoon* (FBJ)
- 5) een heerlijkheid als *van een enige zoon van de* Vader (DRB)
- 6) de heerlijkheid *van de ene en enige die van de* Vader kwam (NIV)
- 7) de heerlijkheid als *van de enige zoon van een* vader (NRS)

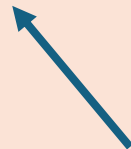
Het accumulerend verband helpt de lezer bij 1:18

18a **God** heeft nooit iemand **gezien**

18b monogenēs **theos**

18c **die / dat** (Gr. ho) is bij de borst van **de Vader**

18d **die / dat** (Gr. ekeinos) **heeft hem doen kennen**

SVV 1637	Niemand heeft ooit God gezien;	de eniggeboren Zoon ,	Die in den schoot des Vaders is, Die heeft <i>Hem ons</i> verklaard.
LEI 1912	Niemand heeft ooit God gezien;	de Eeniggeborene Gods,	die in den schoot des Vaders is, hij heeft Hem doen kennen.
LUV 1933	Niemand heeft ooit God gezien:	de eengeboren Zoon ,	die in des Vaders schoot is, die heeft hem ons verkondigd.
NBG 1951	Niemand heeft ooit God gezien;	de eniggeboren Zoon ,	die aan de boezem des Vaders is, die heeft Hem doen kennen.
WV 1975	Niemand heeft ooit God gezien;	de Eniggeboren Zoon ,	die in de schoot des Vaders is, Hij heeft Hem doen kennen.
GNB 1983	Niemand heeft ooit God gezien;	de eniggeboren Zoon ,	die aan de boezem des Vaders is, die heeft Hem doen kennen.
WV 1995	Niemand heeft ooit God gezien;	de enige, de Zoon ,	die aan de borst van de Vader ligt, hij heeft hem ons doen kennen.
HSV 2010	Niemand heeft ooit God gezien;	de eniggeboren Zoon ,	Die in de schoot van de Vader is, Die heeft Hem ons verklaard.
NBV 2004	Nog nooit heeft iemand God gezien,	maar de enige Zoon , zelf God ,	die rust aan het hart van de Vader, heeft hem doen kennen.
NBV 2021	Niemand heeft ooit God gezien,	maar de enige Zoon , die zelf God is ,	die aan het hart van de Vader rust, heeft Hem doen kennen.
NB 2004	God : niemand heeft hem ooit gezien;	de eniggeboren Zoon ,	die de Vader het naast aan het hart is, hij legt hem aan ons uit!
NB 2014	God : niemand heeft hem ooit gezien;	de eniggeboren God ,	die is in de schoot des Vaders, hij heeft (hem) uitgelegd!

Tweede leesronde

de Wijsheid was
van het begin bij
de Heer

In het begin was
het Woord bij God

'Wijsheid' zet jouw
tent in Jakob. Ik
vestigde mij
bij een volk

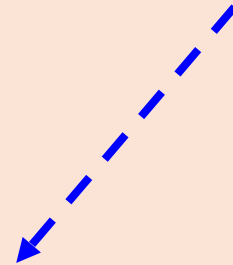
Het Woord werd
vlees en zette zijn
tent onder ons
neer

Wijsheid ... als een
lieveling bij de
Heer en ik zorgde
voor de mensen

... bij de borst van
de Vader heeft God
doen kennen

Synagogale
lezer
van toen

leest al
associërend

De proloog van Johannes lezen als een woordverhaal

Tweede leesronde:

dankzij de voorkennis van de synagogale lezer

van de Hebreeuwse en de Griekse Bijbel

genereert al lezend **associatieve** terugkoppelingen

die hem op het spoor brengen van **analoge vergelijkingen**

de synagogale lezer ervaart in de proloog een **déjà-lu** thema

Genesis 1:1-5

Johannes 1:1-5

1 In het begin schiep **God** de hemel en de aarde.
2 De aarde was nog woest en leeg,
b en **duisternis** lag over de vloed,
c maar **Gods geest** zweefde over de wateren
3 En **God** zei:
b ‘Er moet **licht** komen,’
c En er was **licht**.
4 En **God** zag dat **het licht** goed was,
b En **God** scheidde **het licht** van **de duisternis**
5 En **God** noemde **het licht** dag,
b en **de duisternis** noemde hij **nacht**;
c Toen was het **avond / nacht** geweest
d en het was **morgen** geweest. Dag een.

1 In het begin was **het Woord**,
b **het Woord** was **God**
c en **God** was **het Woord**
2 **Dit** was **in het begin bij God**.
3 **Alle dingen** zijn **door het Woord**
geworden
b en zonder **dit** is **geen ding geworden**,
c dat *geworden* is.
4 **Hierin** was **leven**
b en **het leven** was **het licht** van de
mensen;
5 en **het licht** schijnt in **de duisternis**
b en **de duisternis** heeft **het** niet
gegrepen [verduisterd]

de synagogale lezer ervaart in de proloog het **déjà-lu** thema van de Wijsheid

De Wijsheid en het Woord waren er **van in het begin**

Sirach

1:4 vóór alle dingen is Wijsheid geschapen ...

24:9 vóór de eeuwen, in het begin (Gr. archē),

schiep hij mij (Wijsheid) en **door de eeuwen zal**

ik niet ophouden te bestaan

Johannes 1:1-18

1a in het begin (Gr. archē)

was het Woord

a. De Wijsheid was **bij** de Heer en het Woord was **bij** God

8:30 Alle wijsheid ... is **bij** hem (de Heer) tot in
eeuwigheid

1:1b het Woord was **bij** God

de synagogale lezer ervaart in de proloog het **déjà-lu** thema van de Wijsheid

De Wijsheid en het Woord zetten hun tent neer te midden van ...

24:8 ... **Hij zei:** zet jouw tent (nl. die v.d. ← 14 En **het/hij** (Woord) zette
Wijsheid) neer te midden van (Gr. en) Jakob en **zijn tent neer te midden** (Gr. en)
ontvang je erfdeel te midden van (Gr. en) Israël van ons

De Wijsheid en het Woord hebben *een sterke band met JHWH / de Vader (God)*

Spreuken 8:

30a en **was ik bij hem (JHWH)** als een lieveling ... ←
en **was ik genietend** dag na dag,
mij vermakend **voor hem (JHWH)** elk uur

Johannes 1:1-18

1:18 die **aan de boezem**
van de Vader is

De proloog van Johannes lezen als een woordverhaal

Derde leesronde

dankzij zijn voorkennis **van de Hebreeuwse en de Griekse Bijbel**

ontwaart de synagogale lezer tijdens het lezen **zinsspelingen**

die hem in staat stellen **een diepere betekenislaag** te ontdekken

Bron van de
Wijsheid is het
Woord van
God

De Wijsheid
was van het
begin bij de
Heer

In het begin
was het
Woord bij God

Dit alles
(Wijsheid) is
de thora die
Mozes ons
heeft bevolen

'Wijsheid' zet
jouw tent in
Jakob. Ik
vestigde mij
bij een volk

Het Woord
werd vlees en
zette zijn tent
onder ons
neer

Ik (Wijsheid)
kwam voort
uit de mond
van de
allerhoogste

Wijsheid ...
als een
lieveling bij
de Heer en ik
zorgde voor
de mensen

... bij de borst
van de Vader
heeft God
doen kennen

Synagogale
lezer
van toen

leest
allusief

De Wijsheid en het Woord zijn met God verbonden

Sirach

1:5 De bron van de wijsheid is het Woord van God in de hoogste hemel, en haar wegen zijn eeuwige geboden.

24:2 Ik (Wijsheid) kwam voort uit de mond van de Allerhoogste God

Johannes

1:1 in het begin was het Woord en het Woord was bij God en God was het Woord

Wijsheid en Woord zitten op één lijn met de wet / thōrā van Mozes

24:23 Dit alles (omtrent de Wijsheid) is ...

de wet, die Mozes ons heeft bevolen ...

24:29 want haar volheid is ruimer dan de zee en haar doel is dieper dan de oeroceaan

1:10 met alle vlees is zij conform zijn (d.i. de Heer) vrijgevigheid. En hij (de Heer) bezorgde

haar (de Wijsheid) aan wie hem liefhebben

16 want vanuit de volheid

(v.h. Woord) ontvingen wij allen

goedheid bovenop goedheid,

want de wet is door Mozes gegeven

...

Overeenkomsten tussen **de Wijsheid** in HB & LXX en **het Woord** in de proloog

1. Zij zijn er van **in het begin**
2. en zijn **bij** de Heer // God
3. en **bij** hem **in het begin**
4. **door middel van hen** zijn de werken Gods // alle dingen geworden
5. **zij brengen licht** onder de mensen
6. zij solliciteren het **vertrouwen** en de **gehoorzaamheid** van de mensen
7. zij **zetten hun tent neer** te midden van de mensen // te midden van ons
8. zij **bezorgen** een grenzeloze vrijgevigheid // goedheid bovenop goedheid
9. zij **lopen synchroon met de wet / thōrā** die Mozes heeft bevolen // gegeven
10. zij hebben **sterke band met de Heer / de Vader** (lieveling // aan de borst)

Hoe zou het zijn om – daar **beide uitwisselbaar** blijken te zijn

het Woord in de Proloog te vervangen door de Wijsheid ?

De proloog als Wijsheidsverhaal

- 1a *In het begin* was de Wijsheid
b en de Wijsheid was bij God
c en God was de Wijsheid.
- 2 Deze was *in het begin* naast God.
- 3a Alle dingen zijn door deze (wijsheid) geworden
b en zonder deze (wijsheid) is geen ding geworden,
c dat geworden is.
- 14a En de Wijsheid is vlees geworden
b en zij zette haar tent neer te midden van ons
c en wij zagen haar heerlijkheid
d een heerlijkheid als van het eigene van een vader,
e vol van goedheid en trouw.
- 18a God heeft nooit iemand gezien;
b (de) eigene van God
c zij die is aan de borst van de Vader,
d die heeft hem doen kennen.

Wat is dat **eigene, bijzondere, unieke** van God?

Johannes 1:18

God is **het Woord** (1:1c) betekent eigenlijk dat het Woord ... **niet God is**.

Het Woord vervult een specifieke rol net zoals de Wijsheid dat doet.

En **het Woord** doet het op zo'n manier dat het **God**

op een eigen specifieke wijze presenteert en vertegenwoordigt.

Het Woord behoort **God** toe, want het is 'zijn' Woord.

Het Woord maakt deel uit van **God**, maar heeft een eigen merknaam.

Het Woord bezit een **unieke eigenschap**

waardoor het zich onderscheidt van welk ander woord dan ook.

Voorlopige invulling

Johannes betoogt dat **het Woord zich** op verschillende wijzen **kenbaar maakt**:

- **het *scheppende* Woord** dat alle dingen heeft doen ontstaan (1-5)
- **het *lichtgevende* Woord** dat naar alle mensen is gekomen (6-13)
- **het *glorievolle* Woord** dat goedheid en trouw aan ons heeft doen opmerken (14)
- **het *oudtijdse* Woord** heeft ons goedheid bovenop goedheid geschonken (15-16)
- **het *geschreven* Woord** dat door Mozes is gegeven (17a)
- **het *zich manifesterende* Woord** dat door Jezus Christus is geworden 17b)
- **het *zich openbarende* Woord** dat God doet kennen (1:18)

Relatie tussen het Woord en de Thora (1)

Sirach stelt dat de Wijsheid uit de mond van de Allerhoogste is voortgekomen (24:3). Diens lezers hadden er weinig fantasie voor nodig om deze metafoor in verband te brengen met het spreken van God en met zijn woorden.

Ook verbindt hij de Wijsheid met de wet (Gr. nomos; Heb. thōrā)

23a Al deze dingen (*m.b.t. de Wijsheid*)

is het boek van het verbond van de allerhoogste God,

23b (is) de wet (*d.i. thōrā*)

'die Mozes ons heeft bevolen'

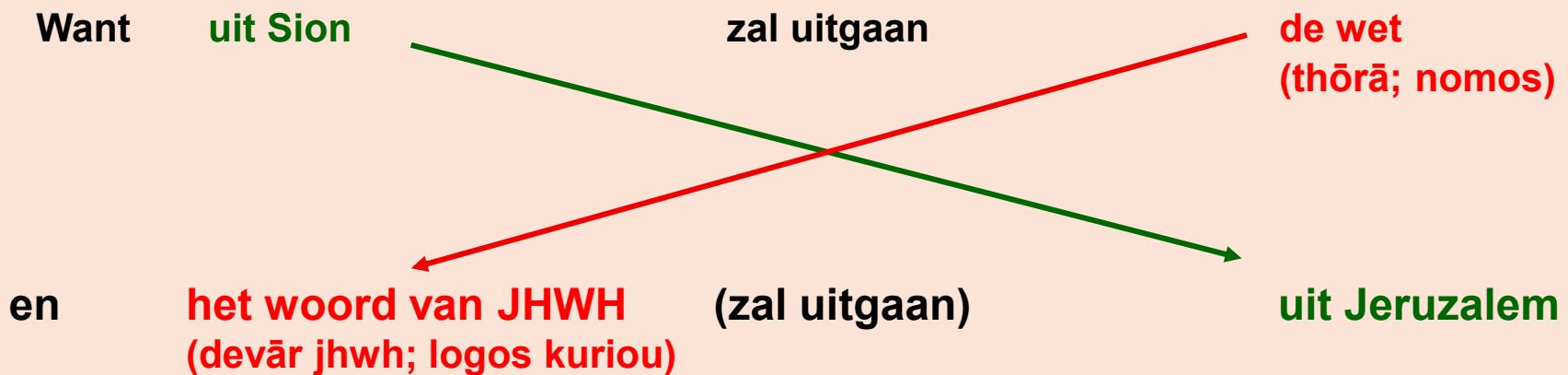

23c (als) erfgoed

voor de synagogen van Jakob.

Relatie tussen het Woord en de Thora (2)

1. De Wijsheid heeft veel gemeen met de wet / thōrā maar ... zij blijft eraan ondergeschikt. De wet / thōrā en het woord van JHWH (d^evār jhwh) gaan hand in hand zoals in Jesaja (2:3-4) en in Micha (4:2) waar zij als synoniemen fungeren en onderling uitwisselbaar zijn.

De posities van thōrā en dāvār – of nomos en logos – maken dat zij de volle nadruk krijgen. De **thōrā** kan dus als een concrete belichaming van **het Woord van God** worden gezien. Zij fungeren als elkaars parallellen.

De Wijsheid in Spreuken en in Sirach

- 1) was er al vóór het allereerste begin en zij was er in het begin
- 2) van eeuwigheid was zij bij God en was er bij tijdens zijn werken van de tweede en de derde dag
- 3) door God geschapen en kwam voort uit de mond van de Allerhoogste
- 4) de bron van de Wijsheid is het woord van God
- 5) zij wordt gelijkgesteld met het verbondsboek, de wet van Mozes voor Jakob' synagogen
- 6) haar tent moest zij van God neerzetten in het midden van Jakob / Israël
- 7) zij wortelde zich onder het volk en werd er in allerlei opzichten tot een zegen (w.o. gastvrouw en leerkracht)
- 8) de Wijsheid kreeg een rustplaats en zeggenschap in Jeruzalem
- 9) zij diende in de heilige tent voor het aangezicht van de Heer in Sion
- 10) door God werd zij uitgestort over al zijn werken
- 11) zij had een hechte ononderbroken en vreugdevolle relatie met hem
- 12) zij beleefde die vreugde onder de mensen op aarde
- 13) de Wijsheid doet onderricht oplichten en verspreiden tot in de verte
- 14) zij doet onderwijs stromen als profetie voor de verste nakomelingen

Algemene conclusie **en de Thōrā dan?**

Johannes betoogt in zijn proloog (1:1-18) dat de Thōrā zich in verschillende vormen heeft kenbaar gemaakt. **Daarbij toont het zich telkens op een eigen, herkenbare wijze met bijbehorende kenmerken:**

- **de scheppende Thōrā die** alle dingen heeft doen ontstaan (1-5)
- **de lichtgevende Thōrā die** naar alle mensen is gekomen (6-13)
- **de glorievolle Thōrā die** goedheid en trouw aan ons heeft geopenbaard (14)
- **de oudtijdse Thōrā die** ons goedheid bovenop goedheid heeft geschonken (15-16)
- **de geschreven Thōrā die** door Mozes is gegeven (17a)
- **de zich manifesterende Thōrā die** door Jezus Christus is geworden 17b)
- **de zich openbarende Thōrā die God doet kennen** (1:18)

Johannes vertelt historisch en metaforisch over Jezus

